

Kurta József Tibor
Kolozsvár

Mi a közös a liturgiában és a fociban?

A liturgia olyan, mint a foci: mindenki azt hiszi, hogy ért hozzá. Sokan kifogásolnivalót találnak az istentiszteleti rendtartásban, és ezáltal magában az istentiszteletben. Van, aki csak egyes részeit bírálja, és van, aki az egészet, úgy, ahogy van. Van, aki csak szóban, és van, aki merész tettekkel mutatja ki rosszállását: maga elképzelése szerint változtat rajta. A kérdés aktualitása azt bizonyítja, hogy mind a kritizálók, mind a módosítgatók a liturgia megújításától valamiféle lelki, a gyülekezetükre, vagy talán az egész egyházra kiterjedő megújulást várnak. Ebben a zavaros helyzetben egy focidrukker magabiztosságával merem megosztani véleményemet egyházunk sorsa felett éber és lelkiismeretesen őrködő szolgatársaimmal, várva az esetleges eltérő nézeteket.

Álláspontom röviden így hangzik: *bármiféle eredmény eléréséhez először nem a liturgián kell változtatni, hanem az istentisztelethez való hozzáállásunkon.*

Mi a liturgikus szellemiség?

Számos eset bizonyítja, hogy egy háborúban elsősorban nem a hadtestek mennyisége, összeállítása, sem a felszerelés, az ellátottság minősége a döntő, hanem a katonák hozzáállása. A hazaszeretet, a fegyelem, a hadakozás alapelveinek ismerete és az ahhoz való következetes ragaszkodás hozza meg a győzelmet. *Isten vitézkedő Anyaszentegyháza* sok téren kellene ezt figyelembe vegye. A következőkben annak próbálók utánajárni, hogy ez a gondolat helytálló-e a liturgia területén?

Református felfogásunk szerint istentiszteletünk *menete* egyrészt dialógus-alapú: Isten megszólítására a gyülekezet válaszol. Másrészt a Heidelbergi Káté hármas felépítését követi: a bűn, a megváltás és a hálaadás gondolataival párhuzamosan a megtérés, újjászületés és megszentelődés lépcsőfokain jut el az áldásig. Ezt a haladványt a liturgia elemeinek sorrendje biztosítja. Mégis gyakran előfordul, hogy egy rosszul felépített istentiszteleten veszünk részt. A rossz felépítésen nem az egyház által biztosított istentiszteleti rend milyenségét értem, hanem a meglévő rendnek a kihasználatlanságát.

Milyen a rosszul összeállított istentisztelet?

Bizonyára mindenki vett már részt olyan istentiszteleten, ahol lazán egymás mellé dobáltak tűntek az énekek, az imádságok, a bibliaolvasás, és egy, a textushoz lazán hozzáfércelt prédikáció hangzott el. Ez mind-mind arról tesz bizonyosságot, hogy a lelkes, annak ellenére, hogy – jobb esetben – felkészült az igehirdetésre, *nem készült fel az istentiszteletre*. Az alkotóelemek bármelyikének kihasználatlansága (pl. a felületes, elsietett énekválasztás) külön-külön is megtöri a liturgia menetét, a mulasztások halmozása pedig a *ma sem maradtunk semmivel* érzését eredményezi.

Mi az oka, hogy ezek a hibák gyakran előfordulnak?

Az, hogy nincs tisztánlátás abban: mi mire szolgál a liturgián belül, és hogy nem tudatosodtak az elemek közötti összefüggések. Amennyiben az istentisztelet, azon belül a liturgia elemeinek a szellemiségét nem értjük, lelkészként nem tudjuk felépíteni az istentiszteletet, gyülekezeti tagként pedig egy kusza, szétzilált, részekből álló „összejövetelel” fogunk részt venni. A liturgia lelki-szellemi háttérének ismerete nélkül képtelenek leszünk azonosulni a közösséggel és ráhangolódni a történésekre. Magyarán: csak a formát fogjuk érzékelni, a tartalom távol marad tőlünk. Ezért szükséges egy újfajta liturgikus szellemiség kialakítása mind a lelkészekben, mind a gyülekezeti tagokban. Ezt célozta meg a Zsinati Liturgiai Bizottságnak az a kezdeményezése, amelynek eredményeképpen az *Igehirdető* 2005-ös nyári számaiban sorozatban jelentek meg olyan igehirdetések, amelyek sorra magyarázták a liturgia elemeit, és pedig textushoz kötöttek.

Hol tartunk ma?

Sokan még ma is azt gondolják, hogy istentisztelet azért van, hogy a lelkész prédikáljon. Ez nem így van. Nem vonjuk kétségbe, hogy a liturgia központi eleme az igehirdetés, de a prédikáció nem nyomhatja el a többi elemet. Azok ugyanis az igehirdetésre néznek, azt készítik elő, és arra felelnek. Tehát nem az igehirdetés a főfogás, a többi pedig előétel és desszert, ami akár el is maradhat: minden egyaránt fontos. Miért?

Lelkigondozói megközelítés szerint a gyülekezet az istentisztelettől nem csupán verbális oktatást vár. Nemcsak az fontos számára, hogy jó igehirdetést halljon, amiből megértheti: milyen szabályok szerint éljen, hanem érzelmi támogatottságot is kíván, amit a prédikáción kívül a közös imádkozás, éneklés és hitvallás nyújt neki. Ezek által válik tevékeny tagjává a liturgikus közösségnek, nyer támogatottságot érzelmileg, kapja többek között a megbocsátottság, védettség, befogadottság érzését.

Lehet, hogy az istentisztelet céljának helytelen felfogása is hozzájárul, hogy az erdélyi templomok látogatottsága nem haladja meg az átlag tizen-egynéhány százalékot.

Mit várjunk az istentisztelettől?

De szép is lenne, ha a templomi istentisztelet az egyház egyik központi tevékenysége lenne! Ezt a katolikus egyház summásan összefoglalta: *culmen et fons*, azaz a liturgia csúcsa és forrása az egyház tevékenységének. Ez a gondolat nyilvánvalóan a katolikus kultusz áldozat-központúságából ered. De ha arra gondolunk, hogy a református istentisztelet központi eleme, az igehirdetés nem más, mint a *keresztről való beszéd*, akkor nekünk sem volna szabad alábbadnunk.

A nyilvános istentisztelet sokkal többet képes nyújtani annál, mint ami kifejezésre jut egyházunk jelenlegi állapotában. Ugyanis a liturgia az egyháznak az a cselekménye, amely egy adott közösség életében, egy adott helyen és időben összpontosul. Átala a különböző helyeken és időben zajló gyülekezeti munkák (katekézis, pasztoráció, diakónia, tehát minden, amit a gyülekezetépítés *rétegmisziónak* mond) eredményeképpen a megkeresett, megtanított, megvigasztalt, istápoltt stb. egyháztagok – mint templomban összegyűlt közösség – erőt nyernek a keresztyén életre és szolgálatra az igehirdetés és a sákramentumok által, s ugyanakkor együtt fejezik ki hálájukat a velük közölt kegyelemért. Igazi eredmény akkor érhető el, ha a gyülekezetépítés minden ága

egyidőben fejlődik és keres választ a kor kérdéseire. Ennek alapján viszont fölösleges, sőt káros bármilyen liturgiareform, ha a rétegmiszió többi része nem mozdul együtt az istentisztelettel. Méginkább érvényes ez a templomi szolgálathoz kötődő tevékenységünkre; ugyanis istentiszteleti életünkre nézve ugyanígy nem elegendő csak a liturgiát változtatni. Változnia kell homiletikai felfogásunknak, fejlődnie kell az imádságkultúránknak, és meg kell újítanunk egyházzenei nézeteinket.

Jogos a liturgia megújítását célzó igény. Azonban ez a megújulás – minden eddigi liturgiareformhoz hasonlóan – hosszú évek, esetleg évtizedek munkája lesz. Ha egy olyan hajóban utaznánk, amely egy kicsit korszerűtlennek, unalmasnak, kényelmetlennek tűnik, ahelyett, hogy megbecsülnénk és ésszerűen használnánk, elkezdenénk-e ezt a hajót addig is kritizálni, szándékosan rongálni, saját elképzeléseink szerint fűnifarangni, tákolni, amíg el nem készül az új, a korszerű és megfelelő? Semmiképpen nem, mert önmagunkat sodornánk veszélybe. Akkor miért tesszük ugyanezt a liturgiánkkal?

A Romániai Református Egyház jelenleg amúgy sem utazik egy liturgikus „hajóban”. Az igények viszont azt mutatják, hogy szükség van alternatívákat adni; de más-képpen. Nem az istentiszteleten elhangzó énekek száma, vagy az elemek sorrendje a döntő, hanem sokkal inkább *a tartalom és a forma összhangja*. Mert nem biztos, hogy egy öregekből álló szórványgyülekezet ugyanúgy kívánja és tudja ünnepelni az istentiszteletet, mint egy nagyvárosi dinamikus egyházközség. A változtatás az egyházi vezetőség, szakmai bizottságok és a zsinat feladata, nem pedig egyéni vállalkozók kompetenciája.

Mit lehet tenni ebben a helyzetben?

Igyekezzünk minél inkább elsajátítani a helyes liturgikus szellemiséget, és felismer-ni, hogy az istentisztelet jelenlegi formájában is alkalmas eszköz Isten megszólító üze-netének tolmácsolására; hogy így is alkalmat ad a kegyelmes Istennel való találkozásra; és hogy jelenlegi formájában is képes építeni a hitvalló gyülekezetet.

Nem a hivatalos egyház által eszközölt radikális, de egyoldalú változtatások fognak eredményt hozni, sem a gyülekezetenként ötletszerűen bevezetett módosítások, hanem egy egységes megújulási koncepció, amely az egész gyakorlati teológiai felfogásunkat érinti, és amely az egyház egész életére kiterjed.

Addig, *aki csak a liturgiát változtatja, az csak a formákat cseréli*. Aki viszont arra törek-szik, hogy gyülekezetében *minden egyháztag megértse az istentiszteletet*, részeiben és egészé-ben egyaránt, az a helyes tartalom megértésére és a liturgia átélésére vezeti rá a híveket.

„Mi magunknak öntudatos reformátusoknak kell lennünk, hogy népünkben a re-formátus öntudatot fölépíthessük.” (Molnár Albert 1898.)

Was ist gemeinsam in der Liturgie und in dem Fußball?

Die liturgische Wegsuche ist seit Jahrzehnten die Eigenheit der ungarischen Re-formierten. Die Kirche zentral und oft die Pastoren individuell versuchen an der be-stehenden Lage einiges zu ändern. Hingegen ist die rechte Lösung weder eine radikale Reform der derzeitigen Liturgie noch die Möglichkeit der freien Wahl einer Variation der vorgeschriebenen Liturgie, sondern das Verstehen des Gottesdienstes und das Aneignen der liturgischen Spiritualität. Es musste die im kirchlichen Dienst gespielte Rolle der Liturgie (Liturgie als zentrales Geschehen) umdeutet werden.